פתקים מן השמים

הרב ישראל דנדרוביץ, ערד, מח"ס הנחמדים מזהב

מסרים עילאיים מעולמות העליונים יורדים אלינו על ידי 'פתקים מן השמים' • תפילת 'ברוך שאמר' הנאמרת מדי יום ביומו, הגיעה אלינו באופן זה; האבן עזרא קיבל איגרת משבת המלכה, והבעש"ט קיבל פתקה ממט"ט שר הפנים, ואפילו המתכון לעשיית משקה היין שרף! ועוד כהנה וכהנה עד לספרים שלמים שירדו מהשמים • להבדיל, גם 'המלאך פילד' מעביר את מסריו בדרך זו עד עצם היום הזה

לטיבו של 'המלאך פילד'

בבית מדרשו של הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא, הסתובב לו אברך צעיר תפוס במחשבות ובהרהורים. שעות רבות היה האברך מהלך מקיר אל קיר, ידיו שלובות זה על זה, עיניו עצומות בחזקה, ואף מצחו חרוש בקמטים עזים. לעתים היה מתיישב על ספסל בצידי בית המדרש, מוציא מצקלונו ספרי קבלה עתיקים ודהויים ושוקע אל תוך עולמו המסתורי. כמעט ולא היה אוכל, ואף כשאכל לא היה זאת כי אם לחם צר במלח ומים במשורה.

מפעם לפעם היה האברך פולט הברות קטועות וחלקי משפטים מתורת הנסתר ומדברים שהם מכבשונו של עולם. אלו שהטו את אוזנם לדברי האברך, נדהמו לשמוע כי לטענתו יש בידו מסרים שונים שקיבל ב'נבואה', ואף דברי תורה ששמעם בישיבה של מעלה.

השמועה כי 'נביא' מסתובב בין החסידים עשתה לה כנפיים והגיעה לאוזניו של הרה"ק רבי חנוך העניך, שבאותם הימים היה מצעירי החסידים ולימים נתפרסם כממשיך השושלת המעטירה בעיר אלכסנדר. חפץ רבי העניך להעמיד את האברך על מקומו לבל ישגה בדמיונות ובאשליות שווא, ועשה זאת בדרך מחוכמת: תחת הכותרת 'פתקה מן השמים' כתב רבי העניך על פתקה קטנה, כמה וכמה הנהגות קדושות הראויות לאדם רם מעלה שזכה למדרגות נשגבות שכאלה, וחתם על זה **'המלאך פילד'**.

הכניס רבי העניך את הפתקה אל תוך צקלונו של האברך, ואכן בהזדמנות הראשונה שהאברך פתח את שקו הוא גילה את המסר השמימי שהגיע אליו ממרומים. התרגשותו של האברך גאתה, כשסוף סוף יש בידו 'הוכחה' לקשריו עם העולמות העליונים. בחרדת קודש פנה האברך לרבי מפרשסיחא, ובידיים רועדות הראה לו את הפתקה שנשלחה לו ממרומים.

הרבי מפרשיסחא שנודע כ'חכימא דיהודאי' הבין מיד כי ידו של רבי העניך במעשה קונדס זה, ומיד שלח לקוראו. האברך המסכן שכבר הבין היטב את טיב הפתקה שבידו, שמע את רבי

העניך מסביר לרבו כי המלאך 'פילד' אינו אלא ראשי תיבות של הפסוק (משלי יד טו): **פ'תי י'אמין ל'כל ד'בר**! ועשה כן כדי להראותו כיצד די בעלה נידף ובתעלול פעוט כדי להטעות ולהפיל את הפתאים בפח הדמיונות ('שיח שרפי קודש' ח"ד אות קנב).

שמע מינה שקר הוא

גדולי עולם ידעו לתהות על קנקנם של הפתקים שנטען עליהם שהגיעו מן השמים ולברור את האוכל מתוך הפסולת. כך למשל מסופר על קל דעת בשם 'יחזקאל האגע' אשר הכניס לכיסו של הרה"ק החוזה מלובלין פתקא הכתובה על קלף, כביכול מן השמים מודיעים לו בזה כי הרי הוא מלך המשיח. **"והביט בו בעינא פקיחא, ואמר הלא ידוע כי חותמו של הקב"ה 'אמת', ומדלא חתם 'אמת' שמע מינה שקר הוא"** (ספר 'נפלאות הרבי' אות עט. אגב, סופו של יחזקאל האגע היה רע ומר ושקליה למטרפסיה. על נושא זה בארוכה ראה: רמ"מ גולדשטיין במאמרו 'עושה שלום במרומיו', בתוך מאסף 'עץ חיים' באבוב גליון טו).

אפס כי לא תמיד מתגלית זהותו של 'המלאך פילד' ככותב הפתקים. פעמים רבות נוטים הפתאים לקבל את מעשי הקונדס הללו כהלכה למשה מסיני, והם דבקים בהוראות שקיבלו בפתקים בצורה המעלה גיחוך ותימהון ליודעי האמת.

אחד מהתעלולים היותר מפורסמים בהיסטוריית החסידות, עדיין לא הסתיים. על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן, כותבים אינשי דלא מעלי את שמו של אחד מגדולי החסידות נבג"מ בצורה מבזה ומשפילה, כאילו היה מגמגם ולוקה בלשונו. אנשים אלו משליכים יהבם על פתקה מסוימת שכאילו נפלה מהשמים לידי אדם פלוני, בה הובא שמו של אותו צדיק בצורה מוזרה של מוסיף והולך, בעוד שכל אלו שהכירו את אדם זה וסובביו יודעים להצביע על זהותו של מי שחמד לו לצון וכתב לו את הפתקה כדי להרגיעו ולפייסו לאחר משבר מסוים שעבר.

מכתב מאליהו הנביא

מאמרנו זה לא יעסוק באופנים הרבים שבהם מצאנו מסרים שהגיעו מהשמים, אלא אך ורק בצורה זו של העברת מסרים על ידי פתקים ואגרות, ואכן הפעם הראשונה שבה מצאנו משלוח 'מכתב מהשמים' כבר מתועד בנ"ך. בספר דברי הימים (ב' כא יב–טו) מובא על מכתב שהגיע למלך יהורם:

"וַיָּבֹא אֵלָיו מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי דָוִיד אָבִיךָ תַּחַת אֲשֶׁר לֹא הָלַכְתָּ בְּדַרְכֵי יְהוֹשָׁפָט אָבִיךָ וּבְדַרְכֵי אָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה. וַתֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּזְנֶה אֶת יְהוּדָה וְאֶת יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם כְּהַזְנוֹת בֵּית אַחְאָב וְגַם אֶת אַחֶיךָ בֵית אָבִיךָ הַטּוֹבִים מִמְּךָ הָרָגְתָּ. הִנֵּה ה' נֹגֵף מַגֵּפָה גְדוֹלָה בְּעַמֶּךָ וּבְבָנֶיךָ וּבְנָשֶׁיךָ וּבְכָל רְכוּשֶׁךָ. וְאַתָּה בַּחֳלָיִים רַבִּים בְּמַחֲלֵה מֵעֶיךָ עַד יֵצְאוּ מֵעֶיךָ מִן הַחֹלִי יָמִים עַל יָמִים".

מכתב זה ששלח אליהו לא היה כי אם לאחר שעלה בסערה השמימה, ומן השמים השמיע קולו במכתב זה, וכלשונו של רש"י: "לאחר שעלה לשמים בא לו כתב זה של נבואה זו". ואם כי יש

מהמפרשים שפירשו שאין הכוונה שהמכתב הגיע ישירות מהשמים, מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואף מדברי רש"י נראה שהסביר את הפסוק כפשוטו.

בדברי הגמרא

חכמי הגמרא מספרים לנו על משלוחי 'פתקים מן השמים' שהגיעו לחכמי ישראל בהזדמנויות שונות. פעם אחת היה זאת בימי עזרא הסופר, לאחר שחכמי ישראל צעקו בקול גדול על צרת היצר הרע ומעלליו, נפל להם פיתקה מן השמים שהיה כתוב עליו 'אמת' שזהו 'חותמו של הקב"ה', והיה זה להם סימן מן השמים להצלחת דרכם. ואכן היצר הרע בדמות גור אריות מאש נלכד ביד החכמים, כמסופר בארוכה במסכת יומא (סט ב).

גם בעת פטירתו של רבה בר נחמני הגיעו 'פתקים מן השמים' לחכמי פומבדיתא, כשבפתק הראשון היה כתוב: "רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה". כשרצו החכמים להפסיק את מסכת ההספדים לאחר שלושה ימים ולילות, באה להם פתקה נוספת: "כל הפורש יהא בנידוי", ורק לאחר שבעה ימי הספד רצופים באה פתקה שלישית שאמרה להם: "לכו לביתכם לשלום" (מסכת ב"מ פו א)

המסורת על 'ברוך שאמר'

תפילת 'ברוך שאמר' הנאמרת מדי יום ביומו, לא באה לעולם אלא על ידי פתקה שנפלה מהשמים. כך כותב המקובל האלוקי רבינו מאיר אבן גבאי בספרו 'תולעת יעקב' (זאלקאווא תקנ"ט, עמוד יב ב):

"ברוך שאמר – וראיתי ב'אור זרוע' כי שבח זה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה על פי פתקה שנפלה מן השמים ומצאוהו כתוב בה, ויש בו פ"ז תיבות, וכן כתוב בספר היכלות, והסימן 'ראשו כתם פז' והמוסיף או גורע ממספר זה טועה וסותר הכוונה המכוונת בו כי כן קבלו איש מפי איש".

רבותינו הפוסקים החזיקו אחריו והסכימו עם זה שתפילה זו באה כפתקה מן השמים (ב"ח או"ח נג; ט"ז או"ח נא).

דא עקא שבשתי המקורות שציטט התולעת יעקב, אין אנו מוצאים את האמור בשמם. כך בספר היכלות, וכך גם בספר הנודע 'אור זרוע' שחיברו רבינו יצחק ב"ר משה מוינה. בשניהם לא מופיע דבר או חצי דבר מאגדה מופלאה זו. אך כבר נודע שאין כוונת בעל 'תולעת יעקב' לספר זה אלא לספרו של רבי דוד בן רבי יהודה החסיד, נכד רבינו הרמב"ן, שאף הוא נקרא בשם 'אור זרוע', ושם מופיעים הדברים.

ספר זה נדפס רק בעת האחרונה ממש, מתוך כת"י המצוי בגנזי בהמדל"ר בניו יורק, וכך נאמר שם (הוצאת אורים, עמ' 124):

"ברוך שאמר הוא שבח גדול ומהודר ומעולה על כל התושבחות, כי אנשי כנסת הגדולה לא תקנוהו אלא חכמי המחקר ובעלי תושיה קבלו כך ממסורת הברית שפתקא נפל מן השמים והוה כתיב ביה ברוך שאמר... וברוך שאמר יש בו פ"ז תיבות והסימן בזה 'ראשו כתם פז' כמנין 'פז', והסימן 'בפה עמו' כי 'בפה' בגימטריא 'פז'. וכל מי שמוסיף וגורע מזה המספר ודאי הוא טועה טעות גדולה, כי כן נתקבלה הקבלה איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום מפי הגבורה... וכל המוסיף גורע. לכן יש לך ליזהר שלא תוסיף בו ולא תגרע ממנו אלא פ"ז תיבות ולא יותר".

אוסיף ואומר כי תגלית זו פותרת בעיה נוספת: רבינו המבי"ט כותב בספרו 'בית אלקים' (שער היסודות פס"א) שאפשר כי ברכת 'ברוך שאמר' גם היתה נאמרת בזמן המקדש לאשר היא כבר מימות משה רבינו. וכל המעיינים בדבריו המה ראו כן תמהו: כיצד כותב המבי"ט שתפילת 'ברוך שאמר' היא עוד מימי משה רבינו, בעוד שהסכימו כולם לדברי ה'תולעת יעקב' שאנשי כנסת הגדולה הם שתקנו זאת לפי הפתק שנפל מן השמים.

כעת שנתגלה מקורו האמיתי של ה'תולעת יעקב' מדברי ה'אור זרוע' אנו רואים כי אלה ואלה דברי אלוקים חיים: אכן אנשי כנסת הגדולה הם שתקנו את ברכת 'ברוך שאמר' בסדר התפילה, מכל מקום עיקר הקבלה היא בידינו איש מפי איש עד למשה רבינו. ומסתבר לומר שאכן הפתקה נפלה כבר לידיו של משה.

אלא שעדיין התמונה אינה בהירה ונהירה: בברכת ברוך שאמר נאמר: "וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. נְהַלֶּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבְזִמְירוֹת". אם הפתקה כבר הגיעה למשה רבינו – כיצד כבר מוזכר שם דוד המלך ושיריו?

היכן נמצאה הפתקה?

דבר מוזר ראיתי בספר 'פסקי מהרי"ץ' לגדול רבני תימן הגאון רבי יחיא צאלח אב"ד צנעא שכתב: **"ברוך שאמר – נתקן על פי פיתקא שנפלה מן השמים. מצאו אותה בקבר יחזקאל ע"ה. [כך כתבו הפוסקים]".**

ודבר זה לא שמענו מעולם שפתקה זו נתגלתה בקברו של הנביא יחזקאל, ויגעתי ולא מצאתי בספרי הפוסקים להביא כדבר הזה שמקור הפתקה הוא בקברו של יחזקאל.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר כי נתחלף לגאון זה מעשה פתקה זו במעשה התפילין שהתגלו בקבר יחזקאל, שכן כבר כתבו רבותינו הסמ"ג (מ"ע כב) והמרדכי (הלכות תפילין דף יא) שפעם אחת נפלה הבימה שעל קברו של יחזקאל הנביא ומצאו שם תפילין ישנים מאוד, והיו התפילין מסודרים כסדרו של רש"י, וכידוע מה שהאריכו הפוסקים לדון אם יש הוכחה ממעשה זה שהאמת היא כדעת רש"י ושלא כהחולקים עליו.

השכינה עצמה מזמרת

יצוין כי היו שחפצו להוציא את הדברים מהקשרם, וראה ב'סדור רשב"ץ' (שיק, מונקאטש תרנ"ד. סימן לח) שהביא שמזמנו של משה רבינו היו מקובלים ברכות רבות, ובבוא אנשי כנסת הגדולה להכריע איזה ברכות יכנסו לסדר התפילה, "לקחו כל הברכות והניחו אותם בפתקא והוציאו מהם מספר עשרה או י"ג, ואלו שיצאו היה בעיניהם כאילו גזרו בשמים לומר דווקא אלו שיצאו מן הגורל, כי הגורל היה בפתקא הבא מן השמים כמו שנאמר 'על פי הגורל תחלק הארץ' ולזה כיון ב'תולעת יעקב' שאנשי כנסת הגדולה תקנו הברוך שאמר על פי פתקא מן השמים".

ואין בדבריו אלו כלום כי ישראל המה מאמינים בני מאמינים שאין הדברים יוצאים מידי פשוטם, וכדברי כל הפוסקים שתפסו בפשיטות שהיה כאן ממש פתקה שנפלה מן השמים. אך מצד שני יצוין שדברי נכד הרמב"ן שהם מקור הדברים עמומים קימעא, כי בתוך דבריו הוא מוסיף דברים על כך שלמעשה כנסת ישראל מכונית פיתקה והיא אשר נפלה מהשמים, ועדיין יש לעיין בזה.

יצוין כי רבינו הרמ"ק (סידור 'תפלה למשה' פערמישל תרנ"ב, עמוד מ א) מביא שהמפרשים קבלו שברכת 'ברוך שאמר' שנפלה בפתקה מן שמיא, ומוסיף: כי השכינה עצמה מזמרת אותו להקב"ה, והוא מסיים 'ואינו רחוק'.

מכתב משבת המלכה

"שבת המלכה" אף היא שלחה איגרת מן השמים לרבינו אברהם אבן עזרא. וכך מספר ה'אבן עזרא' את השתלשלות קבלת איגרת זו:

> **"בשנת ד"א תתקי"ט, בחצי ליל שבת, בארבעה עשרה לחודש טבת, ואני אברהם הספרדי הנקרא אבן עזרא הייתי בעיר אחת מערי האי... ואני הייתי ישן ושנתי ערבה עלי, ואראה בחלום והנה עומד לנגדי כמראה גבר ובידו איגרת חתומה, ויען ויאמר אלי: קח זאת האיגרת ששלחה אליך השבת. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך ה' אשר כבדני זה הכבוד, ואתפשנה בשתי ידי וידי נטפו מור, ואקראנה ותהי בפי כדבש למתוק".**

ממשיך האבן עזרא ומספר כי בעת קראו את האיגרת כולה, כמעט ויצאה נפשו, שכן השבת הוכיחה אותו על כך שהובאו לביתו ספרים שפירשו שהלילה הולך אחר היום, היפך מדעת התורה, והרי זה גורם לחילול ליל שבת. ויתר דברי האיגרת, ומעשיו של רבינו האבן עזרא בעקבות קבלת האיגרת, הלא הם כתובים בספרים רבים שהעתיקו את כל דברי האיגרת הזאת, ואין כאן מקומו.

חשוב לדעת כי דעת רבינו ה'אור החיים' הקדוש היא כי אכן הגיעה האיגרת לידו של האבן עזרא בדרך ניסית ומופלאת, שכן כך הוא כותב בפירושו על התורה (ויקרא יט ג):

"ושמעתי גם ראיתי כתוב מעשה שבימי רבי אברהם אבן עזרא עמד טועה אחד וכתב בראיות כי יום שבת יקדים בו היום, ואחר כך הלילה, ונתגלה הדבר להרב על יד נס, וסתר מועצותיו".

פתקה על קלף משר הפנים

רבינו הבעל שם טוב הביא 'פתק מהשמיים' חתום בידו של המלאך מט"ט שר הפנים, כהוכחה לכשרות סוכתו. מסופר כי בעת שבא הבעש"ט להתגורר בעיר מזבוז, הגיעו רבנים ממתנגדי הבעש"ט בעת חג הסוכות ואמרו לו כי סוכתו פסולה. תוך כדי שהבעש"ט התווכח עמהם להוכיח את כשרות סוכתו הוא "הניח ראשו על ידו על איזה רגעים, ואחר כך פתח את ידו, ונמצא בה פתקא מחתיכת קלף, והיה כתוב בו: סוכה זו של הרב ישראל בעש"ט כשירה, נאום מט"ט שר הפנים".

כותבי דברי הימים (ראה ספר בעש"ט לסוכות) מציינים שפתקה זו נשתמרה בידי הבעש"ט ולימים פעלו בה גדולות ונצורות:

"והפתקא הזאת נשאר בירושה אצל נכד הבעל שם טוב ז"ל, הוא הרב הקדוש מסדילקוב ז"ל [בעל דגל מחנה אפרים], והיה כאשר נזדמן איזה חולה רחמנא ליצלן, והלכו לבעל הדגל ז"ל, ציוה להניח הפתקא תחת מראשותיו של החולה, וכאשר עשו כן נתרפא החולה תיכף, וכן היה שתי שנים, שהניחו הפתקא תחת הכר של כל חולה ר"ל ונתרפא, ובכל משך השתי שנים לא נעדר שום אדם שם בעיר, ואחר כך נזדמן שהניחו פעם אחת הפתקא אצל איזה חולה ונעלם הפתקא, ואמר בעל הדגל על זה, שנתגלה לו מן השמים שאין ניחא זאת, כי הילודים למות (אבות פ"ד) על כן התפלל על זה שיקח מאתו בחזרה הפתקא, ושמעתי מאנשי אמת ששמעו מפי הרב הצדיק מוהר"ר יוסקי נכד הדגל ז"ל שראה בעיניו הפתקא אצל זקינו בעל הדגל ז"ל".

שלא לנסוע לארץ ישראל

גם לאחר פטירתו של רבינו הבעש"ט, היה פועל נפלאות על ידי פתקאות ששלח מהשמים. כשהזדמן הרה"ק רבי פנחס מקוריץ לעיר 'ווישנויץ' שתושביה היו חולקים על בעל ה'תולדות יעקב יוסף', היה 'מאריך להוכיחם ולהכלימם האיך לא יראתם לחלוק על איש שנפל לו פתקא מן השמים בענין הנסיעה לא"י כידוע, ואמר שכל הגזירות שנגזרו עליהם רק עבור זה, ותקנתכם שתלכו על קברו ותפייסו אותו ותכבדו ספריו".

וכך סיפר הרה"ק מקוריץ על טיבה של הפתקה שהגיעה לבעל התולדות (ספר 'אמרי פנחס' ב"ב תשס"ג, ח"א שער הסיפורים אות יד–טו): רצונו של בעל התולדות היה ליסע לארץ ישראל, אלא שבכל פעם היו רבו הבעש"ט מעכבו מליסע, עד שפעם אחת כתב לו איגרת על כך שלא יסע. איגרת זו היתה חשובה אצל בעל התולדות מאוד, והוא הצניעה בארגז מיוחד במקום שאין יד אדם מגעת לזה. לאחר כמה שנים, שכבר נפטר הבעש"ט, שוב חפץ בעל

התולדות לעלות לארץ בחושבו שאילו היה הבעש"ט בחיים, בודאי היה מסכים לכך, שהרי הוא כבר זקן וחלוש.

הכין בעל התולדות את עצמו לנסיעה, והכין סעודה גדולה לאנשי שלומו באותו היום שעלה בדעתו לנסוע. באמצע הסעודה קם הרה"ק לאיזה צורך "ובדרך הילוכו מצא איגרת של הבעש"ט הנ"ל מה ששלח אליו מכמה שנים והגביהו והניחו תחת המפה על השולחן ורצה להראות להעולם, שהיה מאמין שהיא השגחה פרטית מאת השי"ת שנזדמן אליו האיגרת הנ"ל שלא ליסע, ובתוך כך חיפש אחר האיגרת ואיננה, ופתח את התיבה המוצנע הנ"ל והנה האיגרת מונחת במקום גניזתו כמקודם, נמצא שזה היה פתקא מן השמים".

ההתיישבות בארץ פולין

פתק נוסף שהגיע מהשמים, אף הוא בעניין מגורים, סיפר הרה"ק בעל התניא והשו"ע, כיצד הסתובב הדבר ובני ישראל התיישבו לגור בארץ פולין. וכך מצאתי בספר 'מגדל עוז' (כפ"ח תש"מ, עמ' קסח):

"רבינו קרא אליו את בנו ויאמר לו: שמע ואספר לך כיצד הגיעו בני ישראל לפולניה ולרוסיה. בספרד לחצו עלינו להשתמד אך עמדנו בתוקף באמונתינו ולפיכך הושיבונו על ספינות ויגרשונו מספרד לאשר תישאונו הרוח ללכת. בלב ים נשאו בני ישראל ידיהם ועיניהם למרומים ויגזרו תענית כי כלו כל הקיצין וגם מגפה פרצה בהם והפילה מהם רבים. בהגיעם לגראציא שלחו משלחת בבקשה שיניחום לעלות בארצם. אך גם שם נתבעו שיקבלו אמונתם ר"ל. וכך היה בהגיעם לאיטליה ועד כמה מלכיות. עד שנפלה פתקא מן שמיא שיפנו לפולניה.

גם שם יצאו הכמרים לקראתם וצלמיהם בידיהם ותלו הסכמתם בתנאי שיקבלו עליהם אמונתם, אך נתגלגלו רחמי עליון עליהם ופעל על שרם של פולין שיתרצה לקבלם בארצו ולהניחם באמונתם".

המתכון לעשיית משקה היין שרף

ולא יאומן כי יסופר דבר חדש אשר מצאתי, כי המתכון לעשיית משקה היין שרף, אף הוא ירד בפתק מן השמים, והיה זה גם בעת בוא בני ישראל להתיישב בארץ פולין (מה שמביא את המסקנה – בהמשך לקטע הקודם – כי בימים אלו של טרום ההתיישבות בפולין, היה שפע של פתקים שמימיים). ובפתק זה נאמר כי ממשקה היין שרף יתפרנסו בני ישראל עד ביאת משיח צדקנו.

כך כתב הרה"ק רבי סיני הלברשטאם מזמיגראד (בנו של הרה"ק מגורליץ בן הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז) בספרו 'חמדה גנוזה' (ח"א עמוד לה) בשמו של אחיו הרה"ק רבי צבי מרודניק:

"סיפר כי בעת שהתיישבו עצמם היהודים בפוילין (מדינה הזה), נפל פתקא מן שמיא האיך לעשות יין שרף, כי עד אז לא היה ידוע כלל מיין שרף. ועל הפתקא הנ"ל היה כתוב גם כן שממשקה זו יפרנסו עצמם כלל ישראל עד ביאת הגואל".

ובהקשר לכך יש לציין כאשר שמענו כיוצא בזה, קבלה שהייתה ביד הרה"ק ה'גוטער יוד' – בנו של הרה"ק בעל 'מאור ושמש'. וכך סיפר משב"קו למלקט הסיפורים החסידיים הנודע ריק"ק מפרשיטיק, אשר כתב זאת בספרו 'שפתי קודש' (לודז' תרפ"ט. עמוד טו):

"ואגב אזכיר עוד מה שסיפר לי החסיד הנ"ל [המנוח מוהר"ר ישראל זינגער מעיר חדש] שאמר אז הרה"ק מוהר"ר יוסף ברוך ז"ל להרה"ק בעל תפארת שלמה ז"ל, שמקובל בידו כי המשקה יי"ש הוא רפואה. כי המשקה הזאת לא היתה מלפנים כלל בעולם, ולא נזכרה בש"ס ומדרשים, ורק בשעת גירוש שפאניע ופארטוגאל כו', כאשר נגרשו היהודים למדינות האלו, אז שאלו בשמים, מהיכן יהיה מצב מקור פרנסתם שם. ואמרו שיהיה נתחדש משקה חדשה בעולם הוא היי"ש, ויהיו הנכרים אוהבים לשתות המשקה, ויהיו בנ"י מוכרים להם, ומזה יהיה עיקר מקור פרנסתם, וכיון שהוא דבר היורד מלמעלה בודאי הוא דבר טובה ורפואה. אך לשתות רק מעט, וגם מזוג במים ע"כ שמעתי מהנ"ל".

ולהשלמת הדברים יצוין לדברי הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ (הובא בשמו בספר 'אור ישרים' (מערכת מירא דכיא):

"אמר: יש בכוחנו להעביר היין שרף מן העולם, אך מפני שיש ליהודים פרנסה מאתו".

ולהערה בעלמא, כי אם עד כה הובא כי טעם קיום משקה היי"ש בעולם, החל מגירוש ספרד, היה עבור פרנסת בני ישראל. אולם מתוך הדברים הבאים עולה טעם אחר, והוא כדי שיהיה לבני ישראל במה להתחזק בגלותם ובדרכי נדודם. וכך הביא בספר 'שיח שרפי קודש' (מערכת גלות וגאוה, יעו"ש בהמשך הדברים):

"הגה"ק בעל החי' הרי"ם זצללה"ה מגור סיפר אשר הי' צדיק אחד בימי גלות שפאניע, והי' נקרא בשם שמואל הנביא ז"ל, שאמר שבני ישראל ילכו לקראת משיח צדקנו עם בקבוק יין שרף (מיט א פלעשיל בראנפען) להראות לו שעם זה היינו מתחזקים בגלות (האבען מיר זיך דער האלטען אין גלות)...".

ומצא חתיכת נייר על מיטתו

על פתק מיוחד שעדי הראיה לו חיו בסמוך לדורינו, מסופר שקיבל הרה"ק בעל ה'ישמח משה'. המסורת הקדומה ביותר לכך גם היא מצויה אצל הרה"ק רבי סיני הלברשטאם מזמיגראד, שוב בשם אחיו הרה"ק מרודניק, וכך הוא כותב בספר 'חמדה גנוזה' (ח"ב דף לט):

"שמעתי מאחי הרב הצדיק מרודניק ששמש מאא"ז הקדוש מסיגעט ז"ל ענין שהיה אצל אא"ז מאוהעל ז"ל. שפעם כשהיה ישן בא לו מלאך אחד בחלומו, ושאל אותו

אם רוצה לבוא לידי רוח הקודש, והשיב הן. אמר לו המלאך: אם כן צריך אתה לטבול עצמך מקודם בנהר דינור ואז תוכל לבוא לידי רוח הקודש, והסכים לזה. הרכין עצמו המלאך ולקח אותו על כתפיו ויעף אתו, עד שהעמיד אותו על כותל גבוה, ושם תחת הכותל מעבר השני היתה עוברת נהר גדול, ומצד ההוא לא היה הכותל גבוה, ואמר לו המלאך שיטבול עצמו בהנהר, וטבל עצמו, וחזר ועלה על הכותל, ולא ראה עוד שום מלאך. והתחיל לבכות מאוד, כי הכותל היה גבוה מאוד. בתוך כך חזר המלאך והרכין עצמו כבראשונה, לקח אותו על כתפיו והחזירו לביתו.

אז הקיץ משנתו ומצא חתיכת נייר על מיטתו שכתוב עליו: "מלאכים ינשאוך ויטבילוך ולא יזיקוך". והיה לו דבר זה לפלא גדול. הנייר הזה היתה בת שלוש קצוות, וחשב אולי נפל מאיזה ספר מקצה אחד נייר כזה שהיה נכתב שם כך. לקח בעצמו את כל הספרים שלו ובדק אותם כל ספר וספר מראשו לסופו, ולא מצא שיחסר משום מקום נייר הזה, ומאז היה קורא אותה 'פתקא מן שמיא', והנייר הזה היה מונח תחת יד אא"ז מסיגעט".

כ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל היה מספר את מעשה זה בשינוי קצת, והוסיף בזה דבר פלא: שפתקה זו נפלה בירושה לאביו אב"ד רודניק, ולדאבונו נאבדה הפתקה. אולם במלחמת העולם הראשונה, כשברח מעירו מפי הצרה אזי לפתע הוא מצא את הפתקה אצלו באמצע הדרך, ולאחר מכן כשניצל מחמת המציק שוב נאבדה הפתקה. מקור אחר מביא כי הרה"ק רבי משה מרוזבאדוב "בעצמו ראה את הפתקה והיה כמו חתיכת גליון שנקרע מן ספר תורה" (ספר 'שפע טוב' עמוד עב).

אפילו המלאך אינו יכול

המסורת החב"דית מספרת על 'פתקא מן שמיא' שבה היה כתוב בשבח ובמעלת ההתוועדויות החסידיות, שבהם יושבים החסידים בשבת אחים בשמחה ובטוב לבב, שבכוחה לפעול נפלאות ברפואות וישועות. האדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע היה אומר כי בפתקה זו היה כתוב לאמור כי מה שיש בכח 'א חסידישער פארבריינגען' – התוועדות חסידית, לפעול ולהושיע, אין אפילו בידו של המלאך מיכאל. (קובץ מכתבי האדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש, בסו"ס תהלים 'אהל יוסף יצחק', ובהגהה שם).

כעין פתקה מן שמיא

בספר 'פרשת מרדכי' של הגאון רבי מרדכי בנט, כותב המוציא לאור אודות 'כעין פתקא מן שמיא' שהגיעה אליו: "אמר אני ישראל הקטן המביא לבית הדפוס היות שכבר רבים משתוקקים לראות האיגרת שבא אצל הרב הגאון הקדוש בעל המחבר זצ"ל ואינם יודעים ממי בא האיגרת, והוא כעין פתקא מן שמיא, באתי להעתיקו כאן ולהרואים ינעם".

בתחילת האיגרת כתוב:

"העתק מאיגרת ישן נושן שנמצא אצל הרב הצדיק מו"ה ליב ז"ל אב"ד קארלעסבורג, ואמר שנכתב בשנת תק"פ ואמר שנמצא בלייפניק בזמן ההוא. למעלה נכתב בזה הלשון: מכתב מפלוני אלמוני להרב הגאון מו"ה מרדכי בנעט ז"ל בלשון תרגום".

רב הנסתר על הנגלה באיגרת זו, ואם כי כותבי קורות הימים טוענים כי היא נכתבה על ידי אדם שחפץ לעוררו למלחמת קודש באויבי הדת ובמתחדשים למיניהם, הרי שסגנון האיגרת והדברים הכתובים בה לצד החשיבות המיוחדת שיחסו לה מראים כי מדובר באיגרת עילאית 'כעין פתקה מן השמים'.

* * *

ספרים מן השמים

לא רק פתקים מגיעים מהשמים אלא גם ספרים שלמים, מהם בדרכים מסתוריות כמו על ידי איש ש'כאילו צמח מן האדמה' ומהם באופנים אחרים. ומעניין שיש בידינו עדויות על כאלו שראו או אפילו למדו באותם ספרים פלאיים.

כך אנו קוראים בתולדות הגאון רא"צ פרומר מקוזיגלוב (הנדפסים בסוף ספר 'שיח השדה'):

"כשביקר בירושלים אצל 'יד אבשלום' השתוקק מאוד לומר תהלים, כך סיפר בשובו ללובלין, 'הרי אני חוטר מגזע ישי' הסביר, אך לא היה בידו ספר תהלים. לפתע פתאום 'כאילו צמח איש מן האדמה' ככה סיפר, 'הושיט לידי ספר תהלים ותיכף נעלם ואיננו', ויהי לפלא בעיניו".

הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא, קיבל ספר שבט מוסר מן השמים! מאליהו הנביא ששלחו בידי ילדה קטנה. וכך מסופר בספר 'שמחת ישראל' (פיעטרקוב תר"ע, אור שמחה אות נא):

"סיפר הרב הגדול... האבד"ק סטאשוב ופוריסוב, נכד של היהודי הקדוש, ששמע מפה קודש הגאון הקדוש הר"ר העניך זצ"ל מאלכסנדר. שפעם אחת ישב הרבי ר' בונם והשתומם והתפלא מאוד על המבואר בשו"ע... שאין תלמיד חכם בזמן הזה, היתכן כזאת. ואמר כי רבותיו שהסתופף בצל קדשם דהיינו הרבי מלובלין והיהודי הקדוש וכדומה הרבה לפי אשר הכיר גודל אור תורתם וקדושתם, בלתי אפשר שלא יהיו בגדר תלמיד חכם.

ובישבו כך משתומם ברעיונותיו הקדושים האלו, באה פתאום ילדה קטנה בת הרה"ק הרבי ר' ירחמיאל בן היהודי הק', וספר שבט מוסר בידה. ומסרה הספר להרבי ר' בונם וראה שדף אחד היה נכפל לסימן לעיין שם. ויהי כאשר פתח ועיין ראה שם שיש בזמן הזה גם כן תלמיד חכם. ושקטו רעיונותיו הקדושים ושמח מאוד, והיה הדבר לפלא בעיניו שהרגיש תיכף הרבי ר' ירחמיאל את רעיונותיו. ואחר עבור איזה ימים נזדמן שראו את עצמם הרבי ר' בונם עם הרבי ר' ירחמיאל, ושאל הרר"ב את הרר"י

על דבר הספר 'שבט מוסר' ששלח לו ומה ראה על ככה, והשיב לו הרר"י כי לא שלח כלל אליו שום ספר. וקראו להילדה ואמרה כי איש זקן אחד נתן לה הספר הנ"ל, וציוה לה לילך להרר"ב ליתן לו ספר הזה.

ענה הרבי ר' בונם: "שמע מינה מזה שאליהו הנביא זכור לטוב נתנה לה. אולם מהיכן יש בנמצא לאליהו ז"ל ספר 'שבט מוסר', הלא בוודאי לא לקח משל אחרים, שמע מינה שה'שבט מוסר' הזה מן השמים הוא". וסיים הגה"ק הרבי ר' העניך מאלכסנדר שהוא בעצמו ראה ה'שבט מוסר' ולמד בו".

סיפור זה למעשה כבר נדפס על ידי רבי שלמה גבריאל רוזנטל בספרו 'התגלות הצדיקים' (וורשא תרס"ה) אשר הוסיף על כך:

"אמר המאסף: שמעתי בבירור כי השבט מוסר הזה נמצא כעת אצל אחד מנכדי אדמו"ר מאלקסנדר הנ"ל זצוק"ל".

ובשולי הגליון הוסיף עוד לכתוב:

"אמר המאסף: כעת לא מצאתי זה בשבט מוסר שלנו. אך זה מצאתי שם (בפרק יא) וזה לשונו: ונחזור למעלת התורה ונדבר במעלת החכמים שנגלה להם תעלומות חכמה ויודעים ומכירים בכל מה שברא הקב"ה בעולמו ובקיאין בכל, ולא מבעיא חכמי התלמוד שגדלה מעלתם ממלאכי השרת אלא אפילו החכמים שבכל דור ודור".

יצוין כי האדמו"ר בעל הפני מנחם מגור הוסיף והעיר על סיפור זה שמחבר הספר 'שבט מוסר' אכן קרוי בשם אליהו – הלוא הוא הגאון רבי אליהו הכהן האיתמרי מאיזמיר (ספר 'תורת חנוך – דברי חכם' עמוד צז).

וקדם לו הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק אשר קיבל מהרמב"ם עצמו את ספריו, כדי שיוכל ללמוד בהם. ר"י שו"ב מספר על כך בכתביו (מערכת הרה"ק מליעזנסק אות ב):

"אדמו"ר סיפר על הרב ר' אלימלך, שאצלו היה הרב ר' משה ר' זישעס שנסע לר' מענדילע וויטעפסקער ז"ל, כשרצה לנסוע והיה מיוחס גדול ותלמיד חכם גדול מופלג וצעיר לימים, והיה חביב אצל הרב ר' אלימלך, והפציר בו שיניח נסיעתו ולא פעל אצלו. ואמר לו שיש לנו גם דעה בשמים. והראה לו ספרי הרמב"ם שמונח על השולחן שזה הביא לו הרמב"ם בעצמו. שפעם אחת נחלה מאוד ובא אליו הרמב"ם בחלום ואמר לו: להיות שהייתי רופא בעולם הזה, כן ארפאך גם היום, ובתנאי שתלמוד בחיבורי! ואמר לו, שנתגלה בימיכם דרך חדש שבזמן מועט תוכלו להשיג מה שאנו הי' עמלים כמה שעות, ולימודכם מאוד למעלה. ואמר לו שאין לי ספריו, והביא לו".

מעניין לראות שר"י שו"ב חוזר ומספר זאת שוב, בהטעמה מעניינת על מקורם של ספרי הרמב"ם הללו. וכך הוא כותב (מערכת הרה"ק מאפטא אות לה):

"שמעתי מאדמו"ק ז"ל שסיפר להרב ר"מ... סיפר לו שהרמב"ם בא אליו מעולם האמת ואמר לו שמבקש אותו שילמוד ספרי הרמב"ם באשר שאני הייתי רופא

בעולם הזה, אני ארך רפואות הגוף באופן שתלמוד ספרי הרמב"ם. וישאלהו: למה צריך ללמדו. ואמר לו הטעם, שלימוד שלכם הלא מרעיש עולמות ועושה רושם גדול, אשר בשנים הקודמים שלנו לא היינו יודעים מלימוד כזה. והשיב לו שאין לו ספרו, והלך הרמב"ם והביא לו.

והראה לר"מ אלו הם ספרי הרמב"ם שהרמב"ם הביא לו! וצחק אשר אמר אז, שהמתנגדים ישאלו היכן קיבל הרמב"ם ספרו, הלא גניבה אסור, והוא הבל שאפשר מביבלאטקי".

כאן אנחנו רואים מסקנה אחרת אודות המקום משם הובא הספר. לעיל הייתה המסקנה של הרבי ר' בונם מפרשיסחא כי אם אליהו הנביא לא לקח זאת משל אחרים, הרי שבוודאי שלקח זאת מהשמים, ואילו כאן המסקנה היא שונה – שלקח זאת מביבלאטקי [=מספרייה]. אלא שפתרון זה אינו נהיר כל כך, וכי מספרייה מותר לקחת ללא רשות?

עדות מאוחרת יותר המצביעה על הרה"ק מקוידנוב כמי שראה את ספרי הרמב"ם הללו, מסופרת בספר 'לקוטי רשימות ומעשיות' (בהוצאת הרה"ח ר"י מונדשיין, תשכ"ט. אות סט):

"הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק לא למד בתחלה ספר הרמב"ם ז"ל, והיצר זה להרמב"ם בעלמא דקשוט, מפני מה אינו לומד הרה"ק הזה את ספריו. ונתראה אליו בהקיץ ושאל לו על ככה. והשיב הרה"ק כי הוא עני ואין ביכלתו לקנותם. אמר לו הרמב"ם ז"ל: אני אתן לך! והביא לו ספרי הרמב"ם. ואמר הרה"ק ר' אהרן מקאיידאנאוו שהוא ראה ספרי הרמב"ם האלו".

מתברר כי לא רק להרה"ק מליעזנסק בא הרמב"ם בבקשה כי ילמוד את ספרו כי אם גם להרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז, אלא שכאן הסתפק הרמב"ם בכך שהספרים יהיו מונחים על שולחנו. אגב, כפי הנראה היה להרה"ק מנשכיז את ספרי הרמב"ם בביתו, כיון שעליו לא מסופר כי הוא קיבל את סט הספרים מן השמים. וכך הובא בספר שבחי צדיקים (ווארשא תר"ע. עמוד 49)

"מעשה פלא מהה"ק מהר"ם – הרבי הזקן ז"ל מנעשכיז: הה"ק מור"י ז"ל מנעשכיז סיפר ממר אביו מעשה נורא. שפעם אחת בא אצלו הרמב"ם ז"ל ושאל אותו מדוע איננו לומד בספרו היד החזקה. והשיבו כי הוא מוטרד מאוד מאנשי דעלמא שבאים אליו בבקשותיהם. על כן עתו בל עמו שיוכל לפנות לזה ללמוד בספרו. אז אמר לו הרמב"ם ז"ל שלכל הפחות יהיה מונח ספרו אתו עמו על שולחנו תמיד, ואם יקיים דברו זאת הוא מבטיח לו שבכל פעם בא יבוא איזה חולה בבקשה לפניו ויהיה נצרך לאיזה רפואה, כשיפתח את ספרו ויביט בו – אז יתגלה אליו ויודיע לו רפואה עבור החולה. וכך הוה שתמיד היה מונח ספר הרמב"ם על שולחנו ולא זז מאתו. כן סיפר הה"ק מו"ה ר' אלי' הנ"ל ששמע בעצמו מפי מור"י מנעשכיז אשר סיפר לו"

⌑ ⌑ ⌑